

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКАТА НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

На 8-10 ноември 2001 г. в чест на 65-годишнината на Стопанска академия "Д.А.Ценов" и в рамките на програмата на Института за научни изследвания се състоя научна конференция на тема "Предизвикателства пред икономическата наука и образование в началото на XXI век".

Актуалната проблематика привлече голям брой участници. Депозирани бяха 127 научни доклада от 14 български висши училища - Стопанска академия "Д.А.Ценов" - Свищов, Университет за национално и световно стопанство - София, Софийски университет "Климент Охридски" - София, Икономически университет - Варна, Русенски университет, Югозападен университет - Благоевград, Великотърновски университет "Св.св. Кирил и Методий", Пловдивски университет "П. Хилендарски", Бургаски свободен университет, Варненски свободен университет, Технически университет - Габрово, Медицински университет - Варна, Университет "А. Златаров" - Бургас, Национална спортна академия - София. В конференцията взеха участие и много чуждестранни гости - от Финансовата академия при правителството на Руската федерация - Москва, четири научно-учебни институции от Украйна (Тернополската академия за народно стопанство, Донецкия национален институт, Института по икономика на промишлеността при НАН; Днепродзержински университет), Белградския и Нишкия университети, Македонския университет - Солун; Икономическия университет - Братислава, Университета в гр. Яш (Румъния), Университета в Пасау (Германия). С най-много доклади се представиха участниците от СА "Д. А. Ценов" - 42, УНСС - 30, Финансова академия при правителството на РФ - 7, Югозападен университет - Благоевград - 5 и др.

Приветствия и пожелания за ползотворна работа поднесоха г-н Тодор Кавалджиев - вицепрезидент, г-жа Май Мохамед Абуал Дахаб - зам.-министър на външните работи на АР Египет; посланикът на АР Египет в България, зам.-министърът на образованието и науката доц. д-р Игор Дамянов, проф. д-р ик. н. А. Грязнова - ректор на ФА - Москва.

На пленарната сесия бяха изнесени 4 доклада. Проф. д-р ик. н. Р. Радков (СА "Д. А. Ценов") се спря на проблемите на евроинтеграцията и националните приоритети на България. В доклада си той посочи, че ние сме една от цивилизациите на Европа. Евроинтеграцията е част от процеса на глобализация, на приобщаване към съвременната цивилизация. По отношение готовността за изпълнение на критериите от Маастрихт авторът се спря на две групи критерии - фискални и ценови. Към първите се отнасят бюджетният дефицит и държавният дълг, а към вторите - равнището на инфлация и равнището на лихвения процент. С въвеждането на валутния борд неконтролируемите бюджетни дефицити се ликвидираха, спряно беше прекомерното рефинансиране на търговските банки от централната,

националните лихвени проценти се стабилизираха. У нас все още е голям маржът между лихвите по депозитите и кредитите; инфлацията е по-висока в сравнение с трите страни-членки на ЕС с най-голяма ценова стабилност; надценен в известна степен е левът; висок е държавният дълг и плащанията по неговото обслужване са тежко бреме за икономиката; депозирането на натрупаните ресурси от търговските банки в чужбина; неблагоприятни са тенденциите в текущата и капиталовата сметка на платежния баланс и т.н.

Проф. Радков се спря също на положителните и отрицателните ефекти от въвеждането на валутния борд – финансова стабилизация, но и слаби възможности за нарастване на доходите и платежоспособното търсене, ограничаване на растежа. Той сподели идеята за въвеждане на еврото преди приемането на страната в Европейския съюз, спря се на положителните ефекти от тази стъпка, както и на положителните и отрицателните ефекти от членството в Съюза. За него то няма алтернатива, а пътят към това е изграждането на функционираща пазарна икономика.

На предизвикателствата на глобализацията пред АР Египет беше посветен докладът на *г-жа Май Мохамед Абуал Дахаб* – зам.-министър на външните работи на АР Египет. В него се акцентира върху влиянието на глобализацията върху икономиката, икономическата политика и международните отношения на Египет с другите страни.

Г-жа Дахаб подчерта възловото значение на разположението на Египет като връзка между Изтока и Запада, Севера и Юга. Глобализацията, това е реалната действителност и ние трябва да сме готови да посрещнем предизвикателствата ѝ. Тя ни изправя пред редица нерешени проблеми – многобройното население (АР Египет – 63 млн. човека), военните заплахи, замърсяването на околната среда, енергийния проблем, проблемите на икономиките в преход, защитата на местното производство, проблемите с малцинствата, миграцията, международния трансфер на технологии, бурното развитие на информационните технологии и телекомуникации. Египет се сблъсква с тези проблеми, а в областта на международните отношения - и с проблемите на отношенията с арабските страни, с тези от тях, в които господстват религиозните ислямски режими, с африканските и необвързаните страни, с държавите от третия свят. Добри са отношенията на страната със САЩ и със страните от ЕС, на които се падат над 50% от външнотърговския оборот. Египет държи на установяване на ползотворни контакти с всички, в международната политика търси мирно решаване на проблемите в региона, разбирателство с Израел, поддържа създаването на палестинска държава, не приема силата и диктата, държи на решаването на израелско-палестинския проблем, на спазване на решенията на ООН, на сътрудничеството със средиземноморските страни.

В икономическата област главната цел е осигуряване благоденствието на народа, повишаване на доходите, намаляване на безработицата. Създадени са отлични условия за привличане на преки частни чуждестранни

инвестиции, за стимулиране натрупването на националните капитали. Резултатите не закъсняха – докато през 1991 г. икономическият растеж е 2%, през 2000 г. той е 5.8%, инфлацията е между 1 и 3%, валутните резерви са 16 млрд. долара, има финансова стабилност, успешно се развива фондовата борса, приватизацията се извършва чрез борсата.

Г-жа Дахаб подчерта, че международният тероризъм ги е заварил неподготвени, че са го подценили. Годишните загуби на АР Египет само от туризма се оценяват на 2.5 млрд. дол. Тероризмът няма граници и едно лице, той е реална заплаха за всички нас и Египет е готов да даде своя принос в борбата с него. В заключение тя изтъкна, че страната ще участва активно в мирното решаване на възникващите проблеми, в установяването на цивилизован диалог между отделните държави, в зачитането на културите и религиите, защитата на човешките права, за да могат хората да заживеят в един мирен и спокоен свят, във взаимно разбирателство и сътрудничество.

Доклад на тема “За ролята на държавата в развитието на висшето образование в условията на формиране на пазарна икономика в Русия” изнесе проф. д-р ик. н. А. Грязнова, ректор на Финансовата академия при правителството на РФ, доктор хонорис кауза на СА “Д. А. Ценов”. В него тя подчерта сериозните изменения, настъпили във висшето образование в Русия през последното десетилетие: увеличаване многообразието на учебните образователни учреждения; създаване на частен сектор от образователни учреждения; въвеждане на многостепенната система на висше образование (бакалавър, магистър); намаляване броя на специалностите; формиране на обществено-държавна система за разработка и оценка на образователните програми и учебната литература; обновяване съдържанието на хуманитарното и социално-икономическото образование; увеличаване на многообразието от учебна литература и възможностите за избор на образователни учреждения и педагози; значително разширяване на автономията на учебните заведения и широки възможности на висшите училища за привличане на извънбюджетни средства от предоставяни образователни услуги.

Глобализацията на икономиката обаче налага модернизация на системата на образование, адаптирането ѝ към принципно новата ситуация в Русия и света, към предизвикателствата на XXI век. Осъзнава се, че образованието трябва да стане един от основните приоритети на руското общество и че държавата и държавната политика са важен инструмент за осигуряване на фундаменталните права и свободи на личността, за повишаване темповете на социално-икономическото и научно-техническото развитие, хуманизация на обществото и повишаване на културното равнище.

След като разгледа някои теоретични постановки, свързани с инвестициите в “човешкия фактор” и мястото на висшето училище и бизнес-сектора в този процес, проф. Грязнова се спря на главните задачи, стоящи пред висшето икономическо образование: повишаване на неговото качество,

задълбочаването на хуманизацията му, съответствие на получените знания с днешните и перспективни потребности на личността, обществото и държавата и на ролята на последната в реформирането на системата на висшето образование в пазарни условия. Според нея държавата трябва да продължи да финансира висшето образование; да разработи система за субсидиране и кредитиране на обучаваните (по схемата “парите вървят след обучавания”); да създава нови държавни образователни стандарти; да въведе конкурентното начало при разпределението на държавните поръчки за подготовка на специалисти, както и по-строги изисквания при атестацията и акредитацията на висшите училища; да гарантира равни възможности за получаване на висше образование на завършващите средно училище; да повиши значително заплащането на преподавателския състав. В заключение проф. Грязнова се спря на задачите, които Финансовата академия - Москва, решава по реформирането на висшето образование – насоченост на учебния процес към усвояване на фундаменталните научни знания и постижения на световната и руската делова практика; обучение по най-съвременни национални и международни програми на базата на най-нови образователни технологии (“двойни дипломи”, програми МВА и др.); “изпреварващо” преподаване с отчитане перспективите на развитие на икономиката; оперативни реакции на извършваните в света и страната промени във финансово-икономическата сфера; разширяване спектъра на оказваните образователни услуги; насоченост на подготовката не само към професионалните знания, но и към формирането на високообразовани, културни и нравствени личности.

“Данъчно оптимални решения за избор на правна форма и финансиране” беше темата на доклада на проф. д-р ик. н. Клаус Д. Хаазе, доктор хонорис кауза на СА “Д. А. Ценов” от Университета Пасау (Германия). В първата част той засегна проблема за същността и основните принципи на данъчния неутралитет - история на проблема, разрасналата се данъчна “джунгла”, изразения “данъчен клин” за данък печалбата в различните европейски страни-членки на ЕС, възможността за съществуване на неутрална данъчна политика.

Втората част от доклада беше посветена на данъчна реформа в Германия от 2001 г. Данъчната система дотогава е давала предимства за холдингите, банките и застрахователните компании и е ощетявала едноличните дружества, инвеститорите в дълготрайни материални активи и тези с ниски данъчни задължения. Цел на реформата е премахване на посочената несправедливост, подобряване на данъчните условия за инвеститорите, нарастване на международната конкурентоспособност на националните фирми, приспособяване към европейските стандарти. След това с примери и графики проф. Хаазе илюстрира твърденията си за капиталовите дружества, натрупващи и разпределящи печалбата за дивиденди и за упражняващите занаяти. В резултат от реформата значително

ще бъде намалена данъчната тежест на едноличните и на капиталовите дружества, натрупващи печалбата. На базата на разработени примери проф. Хаазе направи извода, че след реформата тези дружества са в привилегировано положение, че при избора на организационно-юридическа форма са за предпочитане едноличните дружества с годишен доход до 71.5 хил. евро, че още при достигане на доход от 26.5 хил. евро е за предпочитане капиталовите дружества да се разделят на отделни предприятия. В последната част той разгледа проблема за избора на финансиране при капиталовите и едноличните дружества. Авторът отправи пожелание да опростим данъчната система в България, което те в Германия не са успели да направят, тъй като в страната им липсват експерти по данъчно право, специалистите са тясно профилирани по определени проблеми, а данъчната администрация слабо владее данъчното право, което пречи на повишаването ефективността на данъчната система.

*

След пленарната сесия работата продължи в пет секции: *първа* - "Предизвикателства на икономическата активност в условията на глобализация и евроинтеграция"; *втора* - "Проблеми на развитие на Република България в началото на XXI век"; *трета* - "Качество на живот, доходи и социални дейности"; *четвърта* - "Социално-икономически предизвикателства на икономическото развитие и новия демократичен свят" и *пета* - "Проблеми на икономическата наука и образование".

Ключов фактор за икономическото развитие през последните десетилетия е глобализацията като процес на създаване на единна световно интегрирана икономика, която обхваща различни аспекти от стопанството на отделните страни – финансова глобализация, интензификация на международната търговия, глобална конкуренция, прерастване на международните фирми и международния мениджмънт в глобални, глобализация на производството, тенденциите към конвергиране и интегриране и др.

Докладите в *първа секция* обхващаха две основни групи проблеми - глобализацията и евроинтеграцията.

На глобалните проблеми бяха посветени докладите на проф. д-р ик. н. Л. Орланюк-Малицкая, проф. д-р ик. н. Б. Смитиенко, проф. д-р ик. н. Е. Савельев и доц. к.и.н. В. Куриляк, доц. д-р Л. Кирев, доц. д-р Ат. Григоров, доц. д-р Тр. Спасов, гл. ас. д-р Ив. Димитров, гл. ас. Л. Парашкевова, гл. ас. П. Дачев, а на евроинтеграцията – на доц. д-р Н. Найденов, д-р Дафина Донева, ст. ас. Б. Илиева, ас. Й. Банкова и др.

Проф. д-р ик.н. Л. Орланюк-Малицкая (Финансова академия - Москва) в доклада си "Проблеми на регулиране на застрахователния пазар в Русия" посочи, че регулирането на застрахователния пазар в Русия в значителна

степен е обусловено от глобалните икономически процеси. Той се интегрира активно в международния застрахователен пазар, което предполага преход при разработване на концепцията за регулиране от логиката “микро-” и “макро-” към “мега” (наднационално) равнище. Регулирането на интеграционните процеси изисква наднационално равнище на осмисляне, а застрахователите са и най-големите институционални инвеститори. Регулирането на застрахователната дейност на микроравнище има за цел защита на потребителите на застрахователни услуги, а на макроравнище е вид защита на най-важните отрасли на икономиката.

В доклада си *проф. д-р ик. н. Б. Смитиенко* (Финансова академия - Москва) на тема “Глобализация на световната икономика и Русия” посочи, че глобализацията оказва съществено влияние върху мястото и ролята на различните страни. През 90-те години Русия решаваше три главни проблема: трансформация на системата, преход от централизирана планова икономика към пазарна; структурно преустройство и ефективно включване на руската икономика в световното стопанство на микро-, макро- и институционално равнище. Най-далече страната се е придвижила при решаването на първия и частично на третия проблем. През този период Русия е приета в МВФ, Световната банка, Организацията за азиатско-тихоокеанско икономическо сътрудничество (АТИС), Европейската банка за реконструкция и развитие, Парижкия клуб на водещите страни-кредиторки; през 1997 г. е сключен Договор за партньорство и сътрудничество с ЕС. След това той разглежда положителните и отрицателните ефекти от приемането на Русия в СТО, от членството ѝ в АТИС, решаването на проблемите на икономическото сътрудничество със страните-членки на Съюза на независимите държави.

“Новата икономика като единна наднационална световна икономика” беше темата на доклада на *проф. д-р ик. н. Е. Савелиев и доц. к.ик.н. В. Куриляк* (Тернополска академия за народно стопанство - Украйна). Според авторите новата икономика, която обединява всичко и всички – хора, фирми, пазари и страни, ще доведе до ликвидация на географските и националните граници на икономическото пространство; ще формира ново глобално гражданско общество; ще либерализира националните икономики; ще измени традиционната роля на времето, което ще определя ценността на знанията; ще създаде условия за практическа реализация на модела на съвременната конкуренция; ще доведе до възникване на нови форми с постоянно взаимодействие в реално време на пазарните субекти, до създаване на институционална структура на новия световен икономически ред.

На културата и професионализма в условията на информационното общество беше посветен докладът на *доц. д-р Ат. Григоров* (СА “Д. А. Ценов”). В него той разглежда въпросите за съвременната култура като култура на информационното общество, за технологичността на икономическото образование, за културата и образоваността, за образователната, фундаментална и професионална култура и т.н.

“Глобализация и икономическа трансформация” беше темата на доклада на *доц. д-р Трайчо Спасов* (УНСС). Според него преходът към новото хилядолетие обхваща поредица от трансформации, които придават нов облик, ново съдържание на човешките взаимоотношения, формират преминаването към нов световен ред. Той се спря на последователната и логически обвързаната зависимост между икономическа трансформация; на основните тенденции и зависимости в икономическите системи в резултат от глобализацията; на новите структурни зависимости, породени от локализацията, както и на взаимодействието между глобализация, локализация и икономически трансформации. В заключение направи извода, че глобализацията и локализацията, изразени чрез механизмите на пазарната трансформация, извеждат на преден план няколко основни момента като: кардинални технологични преобразувания в съответствие със съвременната информационно-компютърна революция; въвеждане на основните принципи на пазарно-функционираща икономика (в т.ч. установяване принципите на либерализация, отвореност на макроикономиките, конкурентоспособност); постигане на устойчив икономически растеж; социализация и хуманизация на икономическите условия на живота; ограничаване на мащабите на социалната диференциация.

Интересен паралел между интернационализация и глобализация направи *гл. ас. д-р Ив. Димитров* (Университет “Проф. д-р А. Златаров - Бургас) в доклада си “Влияние на глобализацията върху мениджмънта на логистичните вериги”. Според него интернационализацията е просто разширение на икономическите дейности извън националните граници. Тя е количествен процес на по-широко географско разпространение на тези дейности. Глобализацията предизвиква качествени изменения и включва не само географското разпростиране в чужбина на стопанските дейности, но и функционалната интеграция на дейностите, разположени в интернационалното стопанство. Тя може да се опише с два характерни белега – географски и качествен, който намира израз в повишаване степента на интегрираност и взаимна обвързаност на международните стопански дейности.

На неолибералния модел на глобализацията беше посветен единият от докладите на *гл. ас. Л. Парашкевова* (ВСУ “Черноризец Храбър”). В него тя се спря на основните черти на неолибералния модел на глобализацията и най-вече на основните му елементи: промяна във вижданията за конкурентоспособността на индустриално развитите държави, новите регулатори на световното стопанство и промените в развиващите се страни. Според нея, макар неолибералният модел на глобализация в близка перспектива да няма реална алтернатива, не може да не се види, че в резултат от вътрешните му противоречия той трябва да претърпи съществени преобразувания и да отстъпи място на концепциите за смесена икономика, отделящи повече

внимание на социално-културните аспекти и историческия контекст на развитие.

Интересни мисли за модела на Интернет-икономиката сподели *гл. ас. П. Дачев* (КИУ – Свищов). Той се спря на нейната структура, на измерване на дейностите и бързината на развитието ѝ. Очертани бяха четири слоя на тази икономика: Интернет-търговия, приложения, посредници и инфраструктура и разгледани взаимоотношенията между слоевете.

На различни аспекти на евроинтеграцията бяха посветени докладите на *ст. ас. Б. Илиева* (КИУ-Свищов) “Евроинтеграцията – мит и реалност”, на *ас. Й. Банкова* (УНСС) “Ролята на страните от Централна и Източна Европа в Европейския съюз от гледна точка на общата селскостопанска политика”, на *доц. д-р Н. Найденов* (УНСС) “Предизвикателства пред интегрирането на екологичната политика в икономиката”, на *доц. д-р Д. Иванова* (ЮЗУ “Н. Рилски – Благоевград”) “Прогнозиране на интеграционните процеси в условията на пазарна икономика (теоретични и практически проблеми на агробизнеса)”, на *д-р Д. Донева* (ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”) “Принципи на екологичната политика на Европейския съюз и приложението им в България – устойчиво развитие”. Доклади изнесоха още *д-р Томас Хаджигайос*, *д-р К. Лируди* (Македонски университет - Солун) “Еврото и общите стокови запаси на фирмите” и “Многостранни и двустранни споразумения за преките чуждостранни инвестиции: растеж или заплаха”; *Ярослав Кита* (Икономически университет – Братислава) “Фирми с френски активи в Словакия в условията на европейска интеграция”; *доц. к.и.н. В. Швец* и *доц. к.и.н. Н. Ефремова* (Днепродзержински държавен технически университет – Украйна), *доц. д-р Л. Кирев*, *доц. д-р П. Банчев* и *докторант Д. Илиев* (СА “Д.А.Ценов”), *доц. д-р Л. Йотова* (УНСС), *гл. ас. д-р С. Проданов* и *гл. ас. Р. Чонова* (СА “Д.А.Ценов”), *гл. ас. Силвия Терезова* и *докторант П. Минков* (УНСС).

На развитието на икономиката на България в началото на XXI век бяха посветени докладите *във втора секция*.

Проблемите на структурното преустройство на икономиката бяха засегнати в докладите на *гл. ас. В. Пиримова* (УНСС), *доц. д-р Е. Захариев* (СА “Д.А.Ценов”), *н.с. И. Йоновска* и *н.с. инж. М. Миков* (Опитна станция за бързорастящи горско-дървесни видове – Свищов) и *докторант Д. Русинова* (УНСС). *Гл. ас. д-р В. Пиримова* разглежда институционалните сектори и динамиката на БВП, някои структурни проблеми на растежа и отрасловата структура на брутна добавена стойност и източниците на растежа. *Доц. д-р Е. Захариев* обоснова три периода на структурната реформа в страната, очерта препятствията за икономическия растеж и четири групи приоритети в структурното преустройство – приключване на приватизационната програма; реструктуриране на монополите; продължаване на реформите във финансовия, земеделския и търговския сектори и по-голяма гъвкавост на пазара на труда.

Н.с. И. Йоновска и н.с. М. Миков се спряха на структурните промени в горското стопанство на България, а *Д. Русилова* - на реструктурирането на транспортната система в България в условия на глобализация и евроинтеграция.

На проблемите на районирането и регионалното развитие бяха посветени докладите на *доц. д-р В. Бояджиев* (СУ "Кл. Охридски") "Проблеми пред използването на районирането като метод за организация на територията", на *гл. ас. д-р Т. Личев* (СА "Д.А.Ценов") "Проблеми на развитието на инфраструктурата в Дунавския регион", на *гл. ас. Красимир Кръстев* (СА "Д.А.Ценов") "Относно формирането на децентрализираните региони в България" и донякъде първата част на доклада на *доц. д-р Ст. Тонкова* (СА "Д.А.Ценов") "Предизвикателствата на преките чуждестранни инвестиции в България: състояние, тенденции и ефекти", посветена на избора на разположение на преките частни инвестиции (втората част е посветена на позитивните и негативни ефекти на преките чуждестранни инвестиции за икономиките на приемащите страни). *Доц. Бояджиев* отбеляза отсъствието на регионално направление в политическата и икономическата мисъл, което да се изяви на национално равнище. Районирането е не само икономикогеографско, но и политическо, културно, религиозно, медицинско и др. Според него проблемите са затворени в триъгълника наука и образование - държавна и местна политика на използване - недържавни потребители на районен продукт. Той постави и въпроса за същността и съдържанието на комплексното райониране и неговото съдържание.

Гл. ас. Кр. Кръстев се спря на формирането и броя на децентрализираните региони. Приоритетен критерий при регионализиране трябва да бъде развитие, което гарантира справедливост и създаване на конкурентоспособност на пазарите. Във връзка с основния критерий са възможни два подхода на райониране - на емпиричните изследвания и на участието на гражданите. Той се спря и на условията, на които трябва да отговаря територията за определянето ѝ като децентрализиран регион. *Гл. ас. Т. Личев* разгледа развитието на инфраструктурата в Дунавския регион, както и на подсистемите, които налага регионалният анализ - производствена, социална, институционална и екологическа.

Забележимо беше присъствието на индустриалната тематика в секцията. На усъвършенстване на преобразуванията в промишлеността беше посветен докладът на *чл.-кор. на АН на Украйна А. Амоша и к.и.н. Л. Збаразская*. В него се акцентира на реструктуризацията като планомерно и балансирано структурно развитие и усъвършенстване на всички елементи на промишлено-производствената система; разгледани са институционалната и технологичната реструктуризация; посочени са икономическите, организационните и социалните цели на реструктуризацията, нейните основни принципи и насоки за осъществяване.

На състоянието и управлението на индустриалните предприятия от регион Бургас беше посветен докладът на *гл. ас. К. Петров* (Университет “Проф. д-р Ас. Златаров” - Бургас). В него той обособява две групи предприятия – активно приспособяващи се към пазарната среда и такива, които срещат сериозни трудности. И в двете групи поведението на мениджърите не е насочено към промяна на средата и адаптиране към непрекъснато променящите се потребителски нужди и търсене. Посочени са и възможните пътища за излизане от кризисната ситуация.

На българската винарска индустрия в условията на евроинтеграцията беше посветен докладът на *гл. ас. М. Божинова* (СА “Д.А.Ценов”). В него се отбелязват тенденциите към непрекъснат спад на производството и износа на българските вина; смяна на дестинациите при разпределението на експорта, посочват се пътищата за излизане на отрасъла от кризата и възстановяването на неговата конкурентоспособност.

В доклада на *ст. ас. Е. Коцев* (РУ “А. Кънчев”) се анализират управленските стилове в конфекционната индустрия. На база на анкетиране, интервюиране и наблюдение авторът изследва стила в няколко предприятия и стига до извода, че инициативността на подчинените е в дисонанс с авторитарността на ръководителите, че подчинените нямат доверие в тяхната компетентност в собствената им професионална област и че неформалните отношения са нежелан елемент в работата на подчинените.

Енергийната политика и националната сигурност на България бяха разгледани в доклада на *докторант П. Минков* (УНСС). В него той обосновава необходимостта от нова енергийна политика на България, както и сигурността на доставките. Очертани са алтернативи за развитието на енергийния сектор като: увеличение дела на природния газ, засилване на енергийното потребление чрез внос на нефт, максимизиране дела на ядрената енергия. Посочени са и някои възможности за повишаване на енергийната ефективност.

Състоянието и проблемите на земеделските производствени кооперации, алтернативите и решенията в тяхното развитие бяха предмет на разглеждане в съвместния доклад “Земеделската производствена кооперация в търсене на нови решения” на *проф. д-р ик.н. Ив. Кънчев и доц. д-р Ю. Дойчинова*. В доклада “Алтернативи за развитие на фамилните земеделски стопанства в изостаналите селски райони” *доц. Дойчинова* разгледа състоянието и възможностите за развитие на фамилните земеделски стопанства на примера на община Антоново. В него акцентите са поставени на условията за развитие на фамилен бизнес в общината, на състоянието и характеристиките на фамилните земеделски стопанства, както и перспективите на тяхното развитие. В доклада на *докторант И. Петкова* (УНСС) на тема “България и общата селскостопанска политика на ЕС в условията на глобализация и евроинтеграция” се разглеждат противоречията в общата селскостопанска политика на ЕС, ценовата политика и механизмите

на осъществяването ѝ. Като препоръки към земеделието за интегрирането ни в Европа са открити: увеличаване на конкурентоспособността на земеделското производство; реструктуриране и подобряване качеството на продукцията; усъвършенстване на системата за контрол върху качеството на продукцията; стимулиране на младите селскостопански производители; премиране на производителите за опазването на природната среда; хармонизиране на българските фитосанитарни, ветеринарни стандарти и цялото ни законодателство с това на ЕС.

Проблеми на финансите и кредита бяха засегнати в доклада на *проф. д-р Б. Грозданов* (БСУ) "Финансовата автономия на общините през преходния период", *ст. ас. Ст. Киров* (ИУ - Варна) "Посредничество на пенсионните фондове при участието им на фючърните стокови пазари", *ст. ас. Н. Атанасов* (ТУ-Габрово) "Управление на лихвения риск в търговските банки чрез фючърси базирани на държавни ценни книжа", *ст. ас. Ст. Ралева* (УНСС) "Влияние на политическия делови цикъл върху развитието на инфлационния процес в България", *ас. П. Петков* (ВТУ "Св.св. Кирил и Методий" - В. Търново) "Инвестиционният портфейл като финансова система с висока степен на структурна самоорганизация", *докторант Н. Канарян* (СА "Д.А.Ценов") "Българският валутен пазар след въвеждането на валутния борд през призмата на теорията за ефективния пазар". Доклади в секцията изнесоха още *доц. д-р М. Шишманова*, *доц. д-р М. Ил. Михайлов*, *доц. д-р Ив. Цонева*, *доц. д-р Илия Христов*, *доц. д-р Кр. Шишманов*, *гл. ас. д-р В. Гълъбова*, *доц. д-р Й. Владимирова*, *гл. ас. И. Василев*.

В *трета секция* докладите и разискванията се концентрираха върху качеството на живота, доходите и социалните дейности. На доходите, тяхната същност, тенденции, жизнено равнище на населението, изменения в структурите на общия доход, доходите от работни заплати, социални плащания, домашно стопанство, предприемачество; на имущественото състояние като критерий към принадлежност към определените социални слоеве, неравенството в доходите и растежа на БВП бяха посветени докладите на *проф. д-р Н. Чонов* (СА "Д.А.Ценов"), *доц. д-р Н. Георгиев* (СА "Д.А.Ценов"), *гл. ас. д-р Л. Несторов* (СА "Д.А.Ценов"), *гл. ас. М. Линкова* (КИУ - Свищов), *ас. Д. Съботинова* (БСУ).

Триколонната осигурителна система като социална технология на устойчивото развитие беше темата на доклада на *доц. д-р Н. Павлов* (СА "Д.А.Ценов"). В него се посочва, че в своето икономическо поведение хората се сблъскват с различни видове рискове, че архитектурата на триколонната осигурителна система обединява базова, задължителна публична универсална схема, задължителна допълнителна схема и доброволно допълнително осигуряване. Тя съдържа потенциал за корпоративни и макроикономически ефекти в контекста на устойчивото развитие, свързана е с фирменото търсене и предлагане на труд, явява се един от най-големите институционални инвеститори на капиталови пазари.

На услугите като успешна стратегическа позиция, качеството на живот и съотношението му с качеството на услугите бяха посветени докладите на *доц. д-р Н. Митев* (СА “Д.А.Ценов”) и *гл. ас. А. Марчева* (СА “Д.А.Ценов”).

Широко застъпена беше и проблематиката за социалната политика. На социалния капитал като съвкупност от организации, взаимоотношения, норми, ценности и поведение, които обединяват или разделят обществото в процеса на постигане на обществените цели; неговите елементи, измерители и др. беше посветен докладът на *гл. ас. Л. Борисова* (КИУ-Свищов). Проблемите на съвременната икономическа политика и социалните приоритети разгледа *доц. к.и.н. Е. Мартякова* (Институт по икономика на промишлеността при НАН - Украйна). Същността на социалния мениджмънт и релацията социална политика – здравеопазване засегна *ст. ас. К. Ангелова* (СА “Д.А.Ценов”). Преглед на състоянието на здравеопазването в България две години след старта на реформата беше направен от *ст. ас. М. Ташкова* (КИУ - Свищов). *Ст. ас. П. Шишманова* (СА “Д.А.Ценов”) анализира някои тенденции в развитието на младежката заетост в сектор услуги, а *Кр. Челариу и А. Зайт* от университета в гр. Яш - Румъния се спряха на някои ключови проблеми в потребителското поведение.

В *четвърта секция* дебатите бяха посветени на проблемите на икономическата наука и образование. Твърде разнообразна беше гамата на разискванията. Една част засегна проблемите на висшето образование – ролята на държавата за неговото развитие, проблемите на финансирането на висшите училища и изграждането на техния бюджет (*доц. д-р Г. Баташки*, СА “Д.А.Ценов”); за изискванията към докторантите и ролята на научните ръководители (*проф. д-р Г. Димитров, доц. д-р М. Георгиева*, ИУ - Варна); интернационализацията, европеизацията и евроинтеграцията на българското висше икономическо образование (*доц. д-р М. Андреева*, СА “Д.А.Ценов”); традициите и иновациите в развитието на висшето образование (*доц. д-р Ст. Цветкова*, СА “Д.А.Ценов”); автоматизиране на счетоводството (*гл. ас. Т. Кънева*, КИУ-Свищов).

На проблемите на преподаването бяха посветени докладите на *доц. д-р Н. Янков* (СА “Д.А.Ценов”) “Проблеми на балансиране на конвенционалните с неконвенционалните форми и системи за обучение по икономика”, на *доц. д-р Т. Горчева и колектив* (СА “Д.А.Ценов”) “Приложение на активни методи за обучение по пазарноориентирани дисциплини – сравнителен анализ”; на *доц. д-р инж. Е. Скопалик и колектив* (ТУ - Габрово) “Реализацията на вариант на система от “пълзящи” тестове за дистанционно обучение”; на *гл. ас. д-р О. Марков* (СА “Д.А.Ценов”) “Същността на понятието капитал, използвано в микроикономиката и счетоводството”, на *гл. ас. Т. Кънева* (КИУ - Свищов) “Някои проблеми при практическото обучение с програмен продукт “париексперт” за автоматизиране на счетоводството”.

Методологически проблеми, свързани с парадигмалната промяна, бяха разгледани в докладите на *гл. ас. д-р Д. Златева* (ВТУ “Св.св. Кирил и

Методий), проф. д-р Н. Николова (ЮЗУ “Н. Рилски”, Благоевград), гл. ас Р. Чонова (СА “Д.А.Ценов”), доц. д-р О. Стоичкова (ЮЗУ “Н. Рилски”, Благоевград), доц. д-р Л. Михалкова (УНСС).

Гл. ас. д-р Д. Златева отправи поглед към бъдещето на икономикса от гледна точка на прехода към информационното общество (Интернет-икономиката) и замяната на индустриалната фирма с бизнес-мрежата. Тя посочи, че с прехода към Интернет-икономиката основният икономически проблем на обществото е не оскъдността на ресурсите и алтернативите за тяхното използване и изграждането на теоретичните модели за избора. Икономическата наука е изправена пред сериозно предизвикателство, породено от противоречията между новите явления в икономиката на бизнес-мрежите и традиционните теоретични модели.

Гл. ас. Р. Чонова разгледа онтологичното и методологическото начало на парадигмата, както и проблема за плурализма в икономическата мисъл и мегапарадигмата. Доц. д-р Л. Михалкова (УНСС) се спря на новата парадигма на съвременното икономическо образование, като посочи необходимостта от ново качество на образованието. За нея съвременните реалности, свързани със системната трансформация, глобалните изменения в световното и националното стопанство налагат и необходимостта от нова философия, нова парадигма на съвременното образование. Методологически характер имаше и докладът на доц. д-р О. Стоичкова, която посочи слабостите на преподаването на политическата икономия в миналото (силна идеологизация, откъснатост от действителността, партийно доктринерство, издигане във фетиш само на едно течение), причината за кризата в икономическата наука и пътищата за излизане от нея.

Подобна беше и насочеността на доклада на проф. д-р ик.н. Н. Думная (ФА при правителството на РФ) на тема “Руската икономическа теория на прага на XXI века”. Тя посочи сериозните нарушения в закономерностите на формиране на икономическата теория в съветския период, кризата в общата теория на икономиката от първата половина на 70-те години на XX век, емпиричния период в нейното развитие и необходимостта тя да използва всички възможни пътища – логически, емпиричен и критичен.

В доклада си проф. д-р Н. Николова се спря на въпросите за синтеза между резултатите от научните изследвания и учебните дисциплини, системното изучаване на икономическата теория, взаимодействието между икономическите науки, учебните дисциплини и икономическите специалности.

Доклади в секцията изнесоха още проф. д-р ф.н. Г. Силасте (ФА при правителството на РФ) за гендерната асиметрия в руската система на образование и възможните социални последствия от това, проф. д-р Д. Живкович (Белградски университет, Югославия) за значението на екологичното образование за икономистите, доц. д-р Т. Трифонов (УНСС) за несъстоялите се прераждания на счетоводната наука за оптимизация на активите и пасивите, Д. С. Долженко (Институт по икономика на

промишлеността при НАН, Украйна) за социално-икономическия ефект от икономиката на образованието и *гл. ас. д-р Ив. Върбанов* за всекидневното мислене и научния икономически дискурс.

Обединителното мото на последната *пета секция* “Философия, стопанска история и филология” събра множество доклади преди всичко от областта на стопанската история и филологията. Доклади изнесоха *доц. д-р Д. Саздов (УНСС), доц. д-р Л. Спасов (ПУ “П. Хилендарски), доц. д-р Н. Михов (УНСС), доц. д-р Е. Костов (УНСС), доц. д-р В. Мичев (УНСС), доц. д-р И. Петкова (ЮЗУ “Н. Рилски”, Благоевград), гл. ас. д-р Л. Велева (УНСС), гл. ас. д-р С. Вълчева (СУ “Кл. Охридски”), гл. ас. М. Маринова (СА “Д.А.Ценов”), гл. ас. М. Димитров (УНСС), ст. преп. д-р Д. Лесневска (УНСС), ас. П. Пенчев (УНСС).*

От областта на стопанската история бяха засегнати проблемите за икономическото развитие на България в програмите и програмните документи на буржоазните партии (след Съединението до края на XIX в.); антикризисната политика на Народния блок (1931-1934 г.); пораженията от въздушните нападения над обекти на БДЖ през Втората световна война; основните проблеми на българското селскостопанско производство през 50-те години на XX век; етническите промени в българските земи под византийска власт и тяхното отражение върху духовния и културния живот; трансформациите в българската индустрия след Освобождението до “повторното раждане на капитализма” в България (1879-1989 г.); руската военна офанзива през лятото на 1917 г. и управляващите партии в България; социалното и рационалното във възгледите и политиката на българските консерватори (1879-1885 г.); създаването и началната дейност на банка “Български кредит”; производството и търговията с розово масло в Казанлък през Възраждането; търговско-индустриалните камари и професионалното образование в България в началото на XX век.

Филологическата тематика присъстваше в докладите за: проблемите на вербо-номиналната връзка в обществено-политическия стил на съвременния френски език; синтактичната трансформация като езикова основа на работата със словообразователни модели; синтаксиса на сложното изречение в търговската кореспонденция на руски и български език и функционалната стилистика и чуждоезиковото обучение в икономическите ВУЗ.

Материалите от юбилейната международна конференция “Предизвикателства пред икономическата наука и образование в началото на XXI век” са отпечатани в т. I и II на Академично издателство “Ценов” – Свищов, 2001 г.

Доц. д-р Любен Кирев